ZGROMADZENIA SPOŁECZNE

praktyczny poradnik

Klimat dla rolnictwa

Zgromadzenie Społeczne (ang.: *People's Assembly*, w Polsce czasami nazywane Zgromadzeniem Ludowym czy Panelem Społecznym), ***to oddolna metoda samoorganizacji i działania bezpośredniego stosowana przez wiele ruchów społecznych.*** Jest autentycznie demokratyczna i historycznie była wykorzystywana w celu generowania zmiany inicjowanej przez społeczności i grupy ludzi.

Zgromadzenia społeczne odbywały się w samym centrum *Arabskiej Wiosny*, która rozprzestrzeniła się z Tunezji po Egipt w 2011 r., oraz w Hiszpanii w ramach ruchu *15M*, w *Occupy*, oraz w ruchu *Y En A Marre* w Senegalu; są także elementem centralnym organizacji Demokratycznej Federacji Północnej Syrii. W styczniu 2019 roku ruch francuskich *Żółtych Kamizelek* założył 18 Zgromadzeń Ludowych w całym kraju, w celu lepszej organizacji i ukierunkowania ruchu; są też metodą, którą wiele ruchów walczących przeciwko zmianom klimatu stosuje od kilku lat, a międzynarodowy ruch *Extinction Rebellion* (dalej XR) z powodzeniem stosuje od 2019 roku.

SŁOWEM WSTĘPU

Jasnym jest, że tradycyjna demokracja reprezentatywna nie wystarcza w konfrontacji z naglącymi problemami i sytuacjami kryzysowymi. Politycy reprezentują rozmaite konkurujące ze sobą interesy, w znacznie większym stopniu niż interesy ludzi i planety. Dlatego podobnie jak wielu ekspertów, widzimy potrzebę nowych form demokracji, które przywracają decyzyjność w ręce ludzi.

Użycie Paneli Obywatelskich wybranych przez proces reprezentatywnego losowania jest jedną z dróg wyjścia z naszego przestarzałego, dysfunkcyjnego systemu politycznego. Większość polityków nie ma odpowiedniej motywacji ani perspektywy do podejmowania właściwych dla klimatu decyzji. Nie mogą one też zapadać bez aktywnego włączenia w proces grup, które najsilniej odczują na sobie ich konsekwencje: rolników, górników, czy pracowników sektora energetycznego.

Ufamy, że losowo wybrani zwykli ludzie, włączeni w proces demokracji będą potrafili lepiej skonfrontować się z krytyczną sytuacją kryzysu klimatycznego niż osoby u władzy, które już nas zawiodły.

Zgromadzenia Społeczne umożliwiają przekształcenie naszej demokracji, pokazanie jej w akcji – na ulicy czy w społeczności i pomagają ludziom w odzyskiwaniu sprawczości. Zarówno Panele Obywatelskie jak i Zgromadzenia Społeczne opierają się na procesie "zgromadzenia", który umożliwia grupom ludzi dzielenie się swoimi myślami na równi i otwarcie, w środowisku bazującym na szacunku i nieocenianiu, osiągając ten efekt za pomocą facylitacji. W coraz bardziej zindywidualizowanym świecie spotkanie obcych ludzi i dzielenie się swoimi odczuciami, samo w sobie jest wyzwaniem, ale zgromadzenia są skonstruowane w sposób taki, żeby ludzie mogli w poczuciu bezpieczeństwa dzielić się swoimi doświadczeniami, podejmować wspólnie decyzje i działać razem w kierunku rozwiązywania problemów, jak również dzielić się odczuciami związanymi ze zmianami jakich wszystkich doświadczamy wskutek zmian klimatu. Zgromadzenia uszanują te odczucia i pozwolą ludziom zorganizować się, w celu zmiany systemu społeczno-ekonomicznego, który sprowadził na nas najgorszy z kryzysów, z jakimi przyszło i przyjdzie jeszcze długo nam się mierzyć.

W oddolnych ruchach, zgromadzenia pełnią konkretne zadania, które ten poradnik przedstawi. Zgromadzenia nie są alternatywą do działań bezpośrednich, ale mogą stanowić dopełnienie do nich. Panele Społeczne z kolei mogą być częścią dłuższych procesów, które będą mają pomóc społecznościom, jeśli te mają sprostać piętrzącym się skutkom załamania klimatu i utraty bioróżnorodności.

Takie formy demokracji partycypacyjnej staną się kluczowe,
aby samodzielnie organizować się w przyszłości.

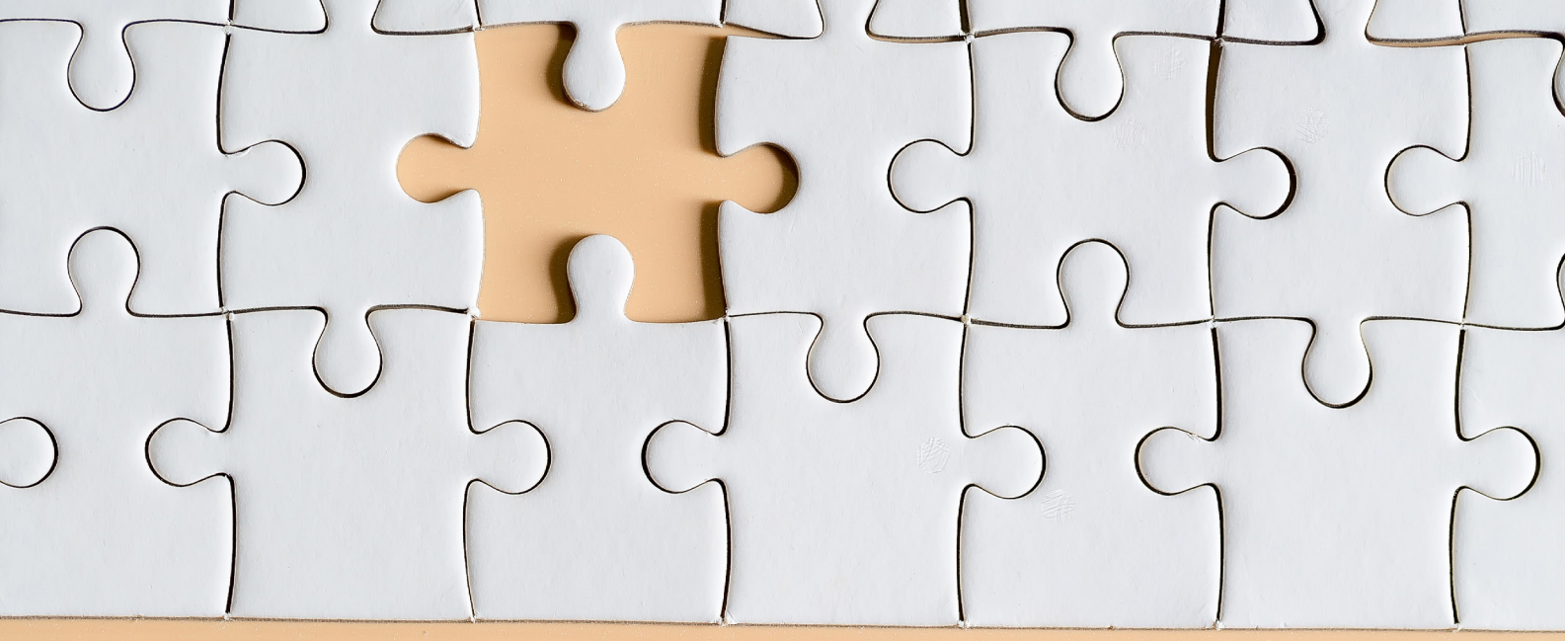

Zgromadzeni tam ludzie chcieli zabrać głos i wyrazić swoje opinie. Był tam obecny facylitator, ludzie robili notatki. Wszystko było przeprowadzone w sposób uporządkowany, by zapewnić każdemu możliwość zabrania głosu...
Teraz każdy może powiedzieć „Mamy prawo powiedzieć, że jesteśmy zmęczeni tym jak jest i chcemy zmian".

Wiemy teraz, że mamy siłę płynącą z bycia dużą grupą.

Członkini ruchu 15M wspomina
swoje pierwsze zgromadzenie

CZYM SĄ ZGROMADZENIA?

Zgromadzenia Społeczne są sposobem w jaki grupa może przedyskutować zagadnienia lub podjąć wspólnie decyzje, tak, aby każdy głos został usłyszany i doceniony jednakowo, a żadna osoba ani grupa nie była w stanie zdominować tego procesu. Zgromadzenia mogą być formą protestu, jeśli odbywają się w miejscu zakłócającym narzucony porządek. Każda osoba może zdecydować samodzielnie czy chce wziąć udział w Zgromadzeniu Społecznym.

Zgromadzenia Społeczne nie powinny być mylone z Panelami Obywatelskimi, w których losowo wybrani według klucza demograficznego obywatele przechodzą przez proces zgłębiania tematu z udziałem szerokiego grona ekspertów, aby zdobyć dogłębną wiedzę na bardzo konkretny temat, pogłębić swoją perspektywę w dyskusji z innymi uczestnikami, a następnie zagłosować w konkretnej kwestii.

Panele Obywatelskie są zwykle organizowane przez sformalizowane instytucje, takie jak władze lokalne, krajowe, uniwersytety etc. Dla Paneli Obywatelskich, kluczowe są takie cechy jak płeć, wiek, poziom edukacji czy zamieszkały obszar. Paneliści wybierani są aby podjąć decyzję na konkretny temat. Uprzednio uczą się krytycznego myślenia i wysłuchują zbalansowanych wystąpień ekspertów oraz stron. Następnie spędzają czas ***na deliberacjach w małych, facylitowanych grupach, podobnych do podgrup używanych w Zgromadzeniach Społecznych.***

Osoby prowadzące zgromadzenia, zwane też często facylitatorkami, facylitatorami lub osobami facylitującymi, pełnią rolę przewodnika podczas całego Zgromadzenia i dbają o jego spokojny przebieg oraz przestrzeganie zasad wyjaśnionych w dalszej części.

Spoglądam wstecz jak zgromadzenia 15M i osiedla organizują się i jestem zdumiona jak to może dobrze działać, i co ważniejsze, ile w tym było wzajemnego zaufania.

Carolina, założycielka 15M
i www.takethesqaure.ne

TRZY ZASTOSOWANIA ZGROMADZEŃ SPOŁECZNYCH

Organizowanie się i podejmowanie decyzji

Grupy dowolnej wielkości mogą się spotykać i dyskutować lub podejmować zbiorowo decyzje w kwestiach związanych z osiąganiem założonych celów i z działaniami ruchu.

Ta podstawowa metoda demokracji bezpośredniej może być stosowana przez grupy akcyjne, regionalne, robocze czy koleżeńskie. Może być wykorzystywana, by podjąć palące decyzje odnośnie samoorganizacji społeczności.

Budowanie ruchu

Zgromadzenia odbywające się w przestrzeni publicznej mogą spełniać funkcję wciągania przypadkowych ludzi do dyskusji o kryzysie klimatycznym czy na konkretny, bieżący temat, np. dotyczący problemów lokalnego środowiska.

Akcja bezpośrednia lub protest

Zgromadzenia mogą stać się częścią akcji bezpośredniej, jeśli odbywają się podczas okupowania blokad dróg lub innych form pokojowego nieposłuszeństwa, w których grupy ludzi zajmują przestrzeń przez dowolnie długi czas.

TRZY FILARY ZGROMADZEŃ SPOŁECZNYCH

Trzy kluczowe elementy Zgromadzeń Społecznych, nazywane także "trzema filarami", ***to radykalna inkluzywność, aktywne słuchanie i zaufanie.***

Skutecznym zgromadzeniom udaje się osiągnąć ***tzw. radykalną inkluzywność, czyli nacisk na wysłuchiwanie wszystkich głosów i dawanie im jednakowej uwagi***. Oznacza to, że żaden głos nie jest dominujący czy ważniejszy i może zostać osiągnięta wspólna mądrość zgromadzenia.

Włączanie w dyskusję wszystkich, jest praktycznym krokiem w kierunku poszerzania ruchu, poprzez zapewnieniu każdemu możliwości uczestnictwa – można uczestniczyć w zgromadzeniu otwarcie, w poczuciu bezpieczeństwa, bez lęku o bycie osądzonym czy wyśmianym.

Radykalna inkluzywność jest także wartościowa dla poszerzania ruchu dzięki obdarowaniu poczuciem sprawczości każdej osoby, która chce uczestniczyć. Oznacza również świadomość potencjalnych barier i pracę z osobami, którym te bariery uniemożliwiają uczestnictwo.

Pomyśl o dostępności dla niepełnosprawnych, języku migowym czy innych sposobach usuwania takich barier. Zapytaj czy są jakieś przeszkody przed uczestnictwem, które powinniście zidentyfikować i poproś grupę żeby wypracować wspólnie sposoby na usunięcie ich, a następnie możesz przeczytać "Deklarację Inkluzywności".

Łatwo jest ulec pokusie planowania własnej odpowiedzi podczas gdy druga osoba wciąż mówi. ***Aktywne słuchanie*** polega jednak na koncentracji i wysłuchaniu kogoś do końca, zanim zaczniemy obmyślać własną odpowiedź.

Zgromadzenia to nie arena intelektualnych zapasów i zbierania punktów a miejsce, w którym zauważamy, że żadna pojedyncza osoba ani grupa, nie posiada wszystkich odpowiedzi, że poprzez mądrości tłumu osiągamy lepsze zrozumienie kluczowych kwestii będących przedmiotem dyskusji.

Kiedy system i procedury Zgromadzenia Społecznego zostaną już uzgodnione, ***istotne jest by wszyscy uczestnicy ufali całemu procesowi, ufali osobom prowadzącym i rozmaitym zaangażowanym grupom roboczym.***

Niezbędne jest, żeby facylitatorzy i zespół Zgromadzenia budzili to zaufanie poprzez trzymanie się ustalonego procesu i upewnienie się, że wszyscy podążają za przewodnictwem facylitatorów. To nie jest system idealny z założenia i będzie on skuteczny jedynie, jeżeli uczestnicy zaufają, że zaangażowane osoby zgromadziły się, aby wypracować najlepsze dla wszystkich decyzje i działania.

Różnorodność opinii na dłuższą metę opłaci się społecznie...

Jeśli nie naprawimy tego problemu na starcie, to po prostu powielimy już istniejące struktury władzy.

Eleonor Saitta, hakerka i projektantka

Prezentujemy podstawowe ramy organizowania i prowadzenia zgromadzenia społecznego – spotkań, które służą odbyciu wspólnej dyskusji na dany temat czy podjęciu decyzji w jakimś zakresie. Ten „krótki przewodnik" zawiera wszystkie podstawowe informacje niezbędne do przeprowadzania takiego zgromadzenia. Towarzyszy mu osobny poradnik, który bardziej szczegółowo omawia zasady organizowania efektywnych zgromadzeń społecznych. Jeśli organizujesz zgromadzenie społeczne, sugerujemy przeczytanie najpierw całego poradnika. W razie potrzeby możesz jednak zacząć od tego, skróconego przewodnika.

KRÓTKI PRZEWODNIK

ROLE: KOGO POTRZEBUJE KAŻDE ZGROMADZENIE

Główne osoby moderujące/prowadzące.
Najlepiej dwie osoby różnych płci. Odpowiadają za całość przebiegu zgromadzenia, za pilnowanie czasu oraz za dostarczenie wszystkich istotnych informacji.

Główna osoba notująca.
Odpowiada za notowanie wyników/wniosków ze zgromadzenia oraz za dostarczenie ich osobom, którym powinny one zostać przekazane. Wnioski można na przykład przekazać lokalnej radzie miejskiej z żądaniem konkretnych działań albo opublikować na platformie internetowej. To, co się ostatecznie stanie z wynikami zgromadzenia, musi zostać wyraźnie określone przed jego rozpoczęciem. Należy też zdecydować w jakiej formie wnioski będą dostępne dla osób uczestniczących.

ROLE NIEZBĘDNE W PODGRUPACH

Osoba prowadząca.
Prowadzi dyskusję przy użyciu gestów; pilnuje, by nikt nie zdominował dyskusji; pilnuje przestrzegania czasu przewidzianego na wypowiedzi; dba o przestrzeganie zasady włączania, a także aktywnie słucha i stosuje się do „Deklaracji inkluzywności".

Osoba notująca.
Podsumowuje wypowiedzi cieszące się największą popularnością, najlepiej w formie listy w punktach. Stara się skondensować te wypowiedzi do kilku najważniejszych propozycji lub wniosków z dyskusji. Zwraca uwagę na wypowiedzi, które zdobywają duże poparcie zgromadzenia sygnalizowane gestami zgody lub poprzez wypowiedzi innych osób uczestniczących

ZNACZENIE GESTÓW

Jedną z podstawowych zasad zgromadzenia społecznego jest to, że nikt nie może być wykluczony, a wszyscy mają prawo, by ich głos został wysłuchany na równych zasadach.
W realizacji tego celu pomagają proste gesty używane w trakcie dyskusji. Tego rodzaju gesty pomagają wszystkim zabierać głos w kolejności i każdej osobie pozwalają dokończyć wypowiedź tak, by nikt jej nie przerywał i by zgromadzeni nie próbowali się wzajemnie przekrzyczeć, jak to czasem ma miejsce w codziennych rozmowach.

ZGŁOSZENIE – "CHCĘ ZABRAĆ GŁOS"

Gdy ktoś ze zgromadzonych chce zabrać głos, podnosi wyciągnięty palec wskazujący i czeka na udzielenie głosu przez osobę moderującą spotkanie. To ważne: zawsze należy czekać na swoją kolej i w żadnym wypadku nie należy przerywać osobie, która w danej chwili mówi. Jeśli zgłaszają się osoby, które jeszcze się nie wypowiadały, podczas gdy inni zabierali głos już kilkakrotnie, osoba moderująca powinna najpierw podać mikrofon osobom, które chcą zabrać głos po raz pierwszy, a osobom, które już się wypowiadały, udzielić głosu w dalszej kolejności - pozwoli to usłyszeć wiele opinii.

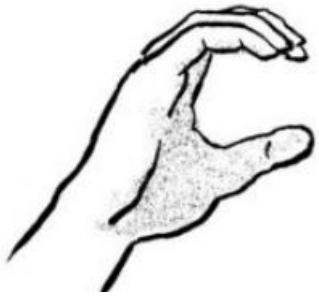

WYJAŚNIENIE

Kiedy czyjaś wypowiedź wydaje ci się niejasna, możesz podnieść rękę, tworząc dłonią kształt litery „C" (od ang. „clarification" – wyjaśnienie). Osoba prowadząca powinna wtedy wstrzymać dyskusję, aż problematyczna kwestia zostanie wyjaśniona.

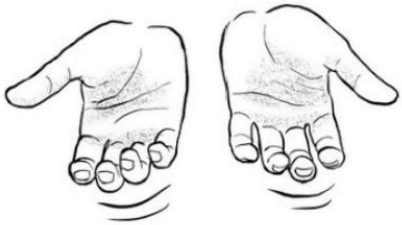

MÓW GŁOŚNIEJ

Jeśli nie słyszysz, co ktoś mówi, poproś tę osobę, aby mówiła głośniej. Gest polega na podnoszeniu i opuszczaniu dłoni skierowanych wnętrzem do góry.

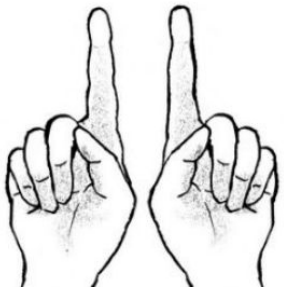

UWAGA LUB INFORMACJA BEZPOŚREDNIA

Jeśli w czasie czyjegoś wystąpienia ktoś inny ma do dodania istotną informację, może użyć gestu „uwaga bezpośrednia". Osoba moderująca umożliwi tej osobie przedstawienie tej informacji, gdy tylko osoba, która obecnie mówi, zakończy wypowiedź. Uwagę bezpośrednią można sobie wyobrazić jako zdanie „w nawiasach". Takie uwagi bezwzględnie muszą w istotny sposób nawiązywać wprost do tego, co ktoś w danej chwili mówi – na przykład podawać ważny fakt, który mówcy nie jest znany („mówisz o wtorku, a demonstracja została przeniesiona na środę"). Uwaga dla osoby prowadzącej: Nie można używać tego gestu jako wybiegu w celu „przeskoczenia kolejki" i szybszego zabrania głosu. Tego rodzaju nadużycia sprawiają, że zgromadzeni tracą zaufanie do całego procesu.

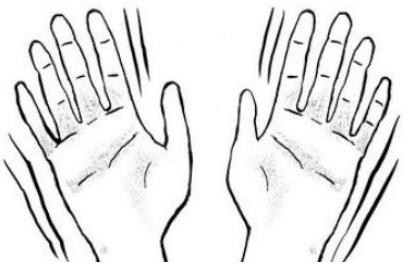

APROBATA – MACHANIE DŁOŃMI "ZGADZAM SIĘ"

Kiedy ktoś mówi coś, z czym się zgadzasz, warto to zasygnalizować, wykonując gest aprobaty. Dzięki temu wszyscy mogą się natychmiast zorientować, jak powszechna wśród zgromadzonych jest zgoda w danej kwestii. Gdy wszyscy zaczynają machać rękoma jednocześnie, osoba notująca widzi, że dana kwestia cieszy się bardzo dużym poparciem i powinna zostać uwzględniona we wnioskach końcowych zgromadzenia.

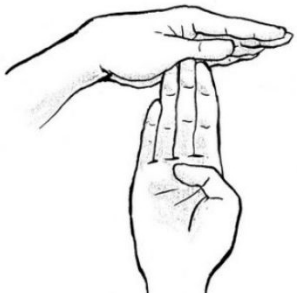

KWESTIA TECHNICZNA

Jeśli ktoś ma informację o istotnym, bezpośrednim znaczeniu dla dobrostanu całej grupy, może zgłosić „kwestię techniczną", układając dłonie w kształt litery „T". Tego gestu należy używać wyłącznie po to, by zasygnalizować coś, co samo w sobie nie wchodzi w zakres dyskusji, a jednocześnie wymaga szybkiej reakcji – na przykład „za pięć minut przyjdzie tu inna grupa, która zarezerwowała tę salę" albo „policja zaczęła aresztować ludzi", czy nawet: „jestem osobą notującą i muszę wyjść do toalety, kto mnie zastąpi?". Zgłoszenie kwestii technicznej powoduje, że dyskusja zostaje natychmiast wstrzymana.

PROŚBA O ZAKOŃCZENIE WYPOWIEDZI

Osoby prowadzące pilnują, by nikt nie przekraczał ustalonego czasu wypowiedzi (zwykle 2 minuty). Gdy czas wystąpienia danej osoby zbliża się do końca, osoba moderująca wykonuje gest „prośby o domknięcie wypowiedzi", kręcąc młynka wyciągniętym w górę palcem wskazującym. Tego gestu należy używać z wyczuciem, ale zarazem stanowczo, tak aby nie dopuścić do zdominowania dyskusji przez jedną osobę. Jako że jedną z najważniejszych zasad zgromadzenia społecznego jest włączanie wszystkich (inkluzywność), podejście do czasu wypowiedzi może niekiedy być elastyczne – niektóre osoby mogą potrzebować nieco więcej czasu niż osoby, które mają więcej pewności siebie lub większe doświadczenie w wystąpieniach publicznych.

Zgromadzenie składa się z trzech etapów: ***wstępu, narady i integracji (podsumowania)***. Wstęp może dzielić się na wprowadzenie i prezentację. Czas trwania każdej z tych części zależy od celu zgromadzenia. Najlepiej, gdy cały etap wstępny trwa nie dłużej niż 30 minut. O ile zgromadzenie nie zostało zwołane w trybie awaryjnym (na przykład dlatego, że trzeba podjąć bardzo pilną decyzję), każde zgromadzenie powinno się rozpocząć od tzw. „ognia naszych dzieci" lub innej aktywności, która pomoże skupić uwagę osób uczestniczących na stojącym przed nimi zadaniu.

Przykładowe: *Ogień*

Na początku zgromadzenia, gdy wszyscy są już na miejscu, zapal świecę (lub kilka) w centralnym punkcie zgromadzenia albo w innym eksponowanym miejscu. Ogień świecy symbolizuje całe życie na Ziemi i siedem przyszłych pokoleń. Ma przypominać, że każda decyzja nie będzie dotyczyć jedynie osób obecnych na zgromadzeniu, które ją podejmą i wykonają, ale będzie odczuwana przez kolejne siedem pokoleń. Facylitator/facylitatorka powinna to wyjaśnić, a następnie poprosić o dwie minuty ciszy przy płonącej świecy. W tym czasie wszystkie zebrane osoby mogą przez chwilę pomyśleć nie tylko o przyszłych pokoleniach ludzi, ale o tym, jak powiązane ze sobą są wszystkie żywe istoty na Ziemi – by z tą świadomością uczestniczyć w dyskusji.

WSTĘP: 30 MINUT

Znaczenie gestów
Porządek/ramy zgromadzenia
Trzy filary
Utrudnienia wykluczające z udziału

Wybór tematu przez zgromadzenie
Dawanie świadectwa
Wideo
Wystąpienie lub panel

NARADA: 40 MINUT

Wyjaśnienie tematu
Grupy 8 osób

Osoba notująca | facylitator/ facylitatorka

Przypomnienie pytania
Wprowadzenie
Narada
Osoba notująca podsumowuje

INTEGRACJA

Osoby notujące odczytują wszystkim najważniejsze wnioski z narad

Główna osoba notująca zapisuje reakcje zgromadzenia

Przypomnienie, co stanie się z wnioskami

WSTĘP

Zacznij zgromadzenie o czasie. Wprowadź sygnalizację gestami i wyjaśnij ich znaczenie, tak by wszystkie osoby mogły ich używać, dopóki trwa zgromadzenie. Główni facylitator i facylitatorka przedstawiają porządek zgromadzenia. W tym momencie należy poinformować zgromadzenie, dokąd trafią wnioski czy wyniki dyskusji. Omów trzy filary zgromadzeń społecznych. Poproś zgromadzone osoby o pomoc w usunięciu wszelkich ewentualnych barier, które mogłyby utrudniać uczestniczenie w dyskusji. Następnie przeczytaj „Deklarację inkluzywności":

Na tym zgromadzeniu wszystkie głosy uważamy za równie cenne, ponieważ naszym celem jest wysłuchanie, co mówi mądrość wszystkich zebranych tu osób, a nie dominacja pojedynczych głosów lub grup. Rozumiemy, że osoby przemawiające z dużą pewnością siebie nie zawsze mają słuszność, a osoby, które nie wypowiadają się ze śmiałością, często wnoszą do dyskusji najbardziej przydatne myśli i opinie. Dlatego wszystkie głosy cenimy w równym stopniu i o to samo prosimy wszystkie zgromadzone osoby. Na zgromadzeniu nie tolerujemy wzajemnej krytyki, ubliżania ani upokarzania innych. Ewentualne konflikty, do jakich może dojść na tym podłożu, będą rozwiązywane zgodnie z przyjętym procesem. Wszyscy ludzie są tu mile widziani, ale nie wszystkie zachowania są tolerowane.

PRZEDMOWA

Ten etap może być bardzo krótki – główni facylitator i facylitatorka mogą po prostu wyjaśnić powód zwołania zgromadzenia i przedstawić kwestię, która ma zostać na nim przedyskutowana. Mogą również zapytać zgromadzone osoby o to, jakie tematy chcą poddać pod dyskusję. Wstęp może też być nieco dłuższy i obejmować prezentację – na przykład panel ekspercki albo wyświetlenie projekcji wideo.

Wybór tematu przez zgromadzenie

Główny facylitator/facylitatorka prosi zgromadzone osoby o sugestie tematów, które powinny zostać przedyskutowane, a osoba notująca zapisuje te propozycje. O ile to możliwe, takich propozycji nie powinno być więcej niż trzy lub cztery – w przeciwnym razie cały proces może trwać bardzo długo! Następnie facylitator/facylitatorka „sprawdza temperaturę" zgromadzenia, by ustalić, za którymi z proponowanych tematów opowiadają się wszystkie zgromadzone osoby. Główny facylitator/facylitatorka odczytuje po kolei propozycje i sprawdza, na którą z nich zgromadzenie reaguje największą liczbą gestów zgody. Pozwala to ustalić ogólne preferencje zgromadzenia.

Dawanie świadectwa

Zaproś zgromadzone osoby, by brały mikrofon (na nie dłużej niż dwie minuty) i krótko opowiedziały o tym, co kazało im dołączyć do zgromadzenia lub akcji. Zachęć, by mówiły o swoich uczuciach, prosto z serca. Na otwartym zgromadzeniu publicznym tę część można wydłużyć, dopóki są osoby chętne się wypowiedzieć. W ten sposób otwiera się przestrzeń do zawiązania pewnej emocjonalnej wspólnoty. Nie należy jednak używać tego jako okazji do rozprawiania o kwestiach, które dopiero będą dyskutowane. Najlepiej jest poprosić, aby jako pierwsza zabrała głos kobieta. (Zostało wykazane, że kiedy kobieta występuje pierwsza, znacznie więcej kobiet biorących udział w zgromadzeniu nabiera gotowości do zabrania głosu. Dla mężczyzn nie obserwuje się podobnej zależności). Jeśli przez pewien czas nikt się nie zgłasza, nie poganiaj zgromadzonych. Cierpliwie poczekaj, aż zbiorą się na odwagę, by zacząć mówić. Rygorystycznie pilnuj czasu wypowiedzi, ale dop-

ilnuj, aby wypowiadające się osoby miały wszelkie niezbędne wsparcie i czuły się w pełni bezpieczne, gdy dzielą się swoimi myślami i uczuciami. Najlepiej podzielić zadania między dwoje facylitatorów. Jedno z nich pilnuje mikrofonu i kolejki, a drugie siada ze stoperem przed osobą, która w danej chwili mówi, i wykonuje gest „prośby o domknięcie", gdy dwie minuty zbliżają się do końca.

NARADA WŁAŚCIWA

(5 minut wprowadzenia, 25 minut na naradę, 10 minut na przekazanie wniosków)

- Główny facylitator/facylitatorka jasno definiuje temat lub pytanie, wyjaśniając przy tym, ile wniosków z dyskusji każda podgrupa powinna dostarczyć (zwykle od 3 do 5, zależnie od liczebności zgromadzenia).
- Główni facylitator i facylitatorka dzielą zgromadzenie na podgrupy, które powinny liczyć od sześciu do ośmiu osób. Należy dopilnować, by każda podgrupa składała się z mniej więcej tylu właśnie osób, oraz zachęcić zgromadzone osoby, by łączyły się w podgrupy z osobami, których nie znają.
- Każda podgrupa potrzebuje jednego facylitatora/jednej facylitatorki i jednej osoby notującej (te role zostały opisane wcześniej).
- Wyraźnie określ czas narady (dyskusji w podgrupach) i przestrzegaj limitu czasu wypowiedzi. Pamiętaj, że wiele osób uczestniczących w zgromadzeniu ma obowiązki rodzinne lub zawodowe, które muszą zostać uszanowane.
- W tym momencie krótko przypomnij zasady sygnalizowania gestami.

Podgrupy

Jest dobrą praktyką, by facylitator/facylitatorka ponownie przedstawiła pytanie lub temat dyskusji, a osoba notująca go zapisała. Dzięki temu podczas narady w podgrupie będzie się można odwoływać do pierwotnego zagadnienia, tak aby dyskusja nie odbiegała daleko od głównego tematu. Naradę dobrze jest też rozpocząć od przedstawienia się wszystkich osób w podgrupie z imienia. Wszystkim osobom w podgrupie należy także umożliwić wskazanie ewentualnych przeszkód, które mogą utrudniać im uczestniczenie w dyskusji – tak aby grupa mogła wspólnie tym utrudnieniom zaradzić. Zagadnienie jest omawiane w podgrupach przez 25 minut.

10 minut na zakończenie etapu narady

Kiedy upływa czas, główny facylitator/facylitatorka ogłasza zakończenie narady. Osoba notująca przedstawia podsumowanie dyskusji, które powinno zawierać najważniejsze poruszone w niej kwestie, i uzgadnia z podgrupą, czy zanotowane przez nią kwestie są rzetelnym odzwierciedleniem narady.

PODSUMOWANIE I PRZEKAZANIE WNIOSKÓW

(Integracja)

Główny facylitator/facylitatorka zaprasza osoby notujące na czoło zgromadzenia.

Każda osoba notująca

- odczytuje zapisane wcześniej wnioski
- Zgromadzenie sygnalizuje swoje poparcie gestami
- Główna osoba notująca zapisuje kwestie, które zyskały sobie największe poparcie całego zgro-

madzenia, lub po prostu zapisuje wszystkie zgłaszane kwestie. Dobrze zapisać je na tablicy lub dużym arkuszu papieru, tak aby były czytelne dla całego zgromadzenia. Główna osoba notująca przekazuje wyniki tam, gdzie powinny zostać dostarczone – na przykład publikuje na platformie internetowej, przesyła osobom koordynującym itd. Co stanie się z ustaleniami zgromadzenia musi zostać określone przed jego rozpoczęciem i należy poinformować o tym zgromadzenie na samym początku.

ZAKOŃCZENIE

- Podziękowania dla facylitatorów, facylitatorek i osób notujących
- Jeśli zachodzi potrzeba przegłosowania jakiejś kwestii jako wyniku lub wniosku ze zgromadzenia, można posłużyć się metodą „sprawdzania temperatury". Główny facylitator/facylitatorka odczytuje opcje, które są poddawane pod głosowanie, a osoby uczestniczące w zgromadzeniu „głosują", wykonując gest „machania rękami" przy tej opcji, która najbardziej im odpowiada. Osoba notująca i główny facylitator/facylitatorka zwracają uwagę, przy której opcji najwięcej osób wykonuje ten gest. Wybrana w ten sposób opcja przechodzi.
- Osoby zgromadzone mogą następnie przekazać krótkie ogłoszenia, na przykład zapowiedzieć zbliżające się akcje czy wydarzenia. Te wypowiedzi powinny być krótkie i, o ile to możliwe, należy je uzgodnić wcześniej z facylitatorem/facylitatorką. Ta część nie powinna trwać dłużej niż 10 minut.
- W razie potrzeby główny facylitator/facylitatorka podsumowuje rezultaty i dziękuje wszystkim za udział.

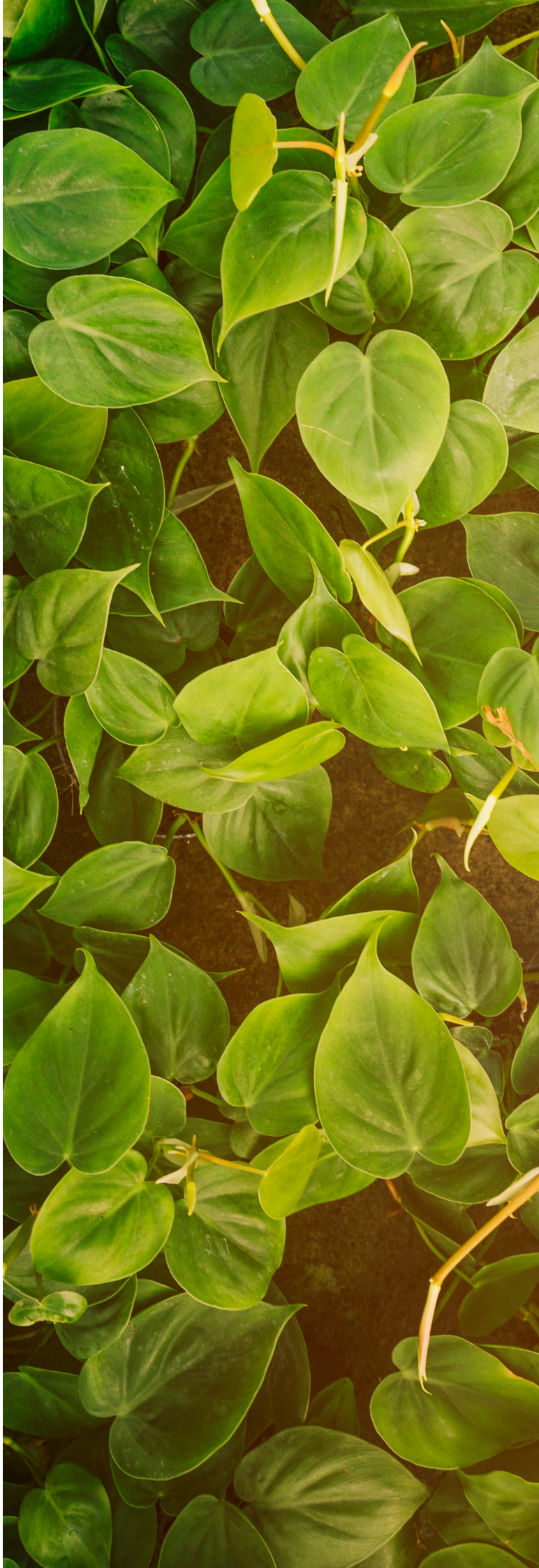

10

JAK ORGANIZOWAĆ ZGROMADZENIA?

WYBIERZCIE MIEJSCE

Zgromadzenia Społeczne odbywają się najczęściej w przestrzeniach publicznych, takich jak miejskie skwery lub w pobliżu ważnych miejsc takich jak urząd miasta. Pomyślane są one jako możliwie najbardziej otwarte, by łatwo było dołączyć. Mogą odbywać się w ośrodkach spotkań lokalnych społeczności lub w innych publicznie dostępnych budynkach, zwłaszcza w czasie zimy.

Zgromadzenia mogą odbywać się w pobliżu (lub wewnątrz) miejsc powiązanych z tematem podejmowanym przez panel.
Na przykład, w sytuacji gdy zgromadzenie przygląda się efektom załamania klimatu i bioróżnorodności w branży rolniczej, zgromadzenie może być nieopodal siedziby Narodowego Związku Rolników, a do rozmów będą zaproszeni kluczowi członkowie Związku. Byłoby to również próbą wymuszenia adekwatnej reakcji.

TYDZIEŃ WCZEŚNIEJ WYŁOŃCIE GRUPY ROBOCZE

Grupa ds. panelu – będzie odpowiedzialna za ogólnie pojmowane organizowanie zgromadzenia i będzie przygotowywać każde nadchodzące wydarzenie.

- Wybiera miejsce zgromadzenia w ten sposób aby rodzice mogli przyjść na zgromadzenie wiedząc, że będzie tam bezpieczne miejsce gdzie będzie można zająć się dziećmi - na przykład okolice placu zabaw.
- W sytuacji gdy oczekiwana frekwencja będzie większa niż 100 osób, należy zapewnić system nagłośnieniowy aby osoby starsze lub niedosłyszące mogły współuczestniczyć
- Doprowadza do obsadzenia ról dwóch facylitatorek/ osób prowadzących i osoby robiącej notatki ze zgromadzenia, zyska potwierdzenie tych osób co do uzgodnionej daty, godziny i agendy.
- Organizuje ekipę osób witających ludzi przychodzących na zgromadzenie, odpowiada na ich pytania i zapewnia gorące napoje i przekąski.
- Zabezpiecza gotowość mediów społecznościowych do prowadzenia relacji ze zgromadzenia i przygotowuje livestreaming czyli transmisję zgromadzenia na żywo w mediach społecznościowych.

Grupa ds. mediów i komunikacji – rozpropaguje wydarzenie tydzień wcześniej w miarę możliwości zapewniając obecność w mediach. Komunikacja medialna zgromadzenia zawierać będzie program i postulaty, jeśli takowe będą, co da ludziom czas na ich sprawdzenie, zweryfikowanie i rozważenie.

DZIEŃ PRZED PANELEM

Grupa ds. panelu

- Spotyka się z osobami prowadzącym i planuje sposób prowadzenia panelu, aby był on jak najbardziej skuteczny.
- Upewnia się, że miejsce jest nadal dostępne oraz nie zaszły w nim nieoczekiwane zmiany (np. roboty drogowe).
- Upewnia się, że zespół osób witających jest gotowy, ma zorganizowane jedzenie i napoje
- Upewnia się, że osoby zajmujące się opieką nad dziećmi są gotowe.
- Sprawdza system nagłośnieniowy jeśli będzie on używany.

GODZINĘ PRZED PANELEM

Grupa ds. panelu, facylitatorzy oraz grupa medialna spotykają się i przypominają sobie plan panelu.

- Cały zespół nosi ubrania umożliwiające łatwą identyfikację
- Zespół witający przygotowuje jedzenie, napoje oraz identyfikację wizualną XR
- Nagłośnienie jest gotowe i przetestowane
- Miejsce dla dzieci jest gotowe
- Zespół medialny zaczyna publikować zdjęcia z przygotowań panelu z hashtagiem #XRPanel

PODCZAS PANELU

Grupa ds. panelu

- Wspiera facylitatorki w prowadzeniu panelu,aby przebiegał zgodnie z planemi w wyznaczonym czasie
- Upewnia się, że osoby uczestniczące w panelu mają potrzebne wsparcie
- Odpowiada na wszystkie pytania dotyczące procesu w cztery oczy, nie zakłócając panelu.

PO ZAKOŃCZENIU PANELU

Grupa ds. panelu

- Wspiera zespół osób witających w zbieraniu-zapisów do ruchu od nowych osób
- Odpowiada na wszystkie pytania dotyczące procesu, kolejnych planowanych wydarzeń oraz możliwości dołączenia nowych osób w proces tworzenia paneli
- Organizuje spotkanie dotyczące informacji zwrotnej oraz refleksji z zespołem facylitatorek
- Upewnia się, że nagłośnienie zostało spakowane i wróciło na swoje miejsce
- Pozostaje na spotkaniu towarzyskim ze wszystkimi, którzy zostali.

BĘDZIEMY ZACHĘCAĆ, ABY FACYLITACJA ZGROMADZEŃ OPIERAŁA SIĘ NA NASTĘPUJĄCYCH ZAŁOŻENIACH:

Facylitatorzy i osoby prowadzące często, rotacyjnie się zmieniają. Zgłaszanie się na ochotników do roli osoby prowadzącej pozostaje zawsze otwarte. Odpowiedzialnością grupy jest zapewnienie równej reprezentacji rasy, płci i wieku, jak również zapewnienie, że facylitatorzy nie będą obciążeni polityczną stronniczością ani innymi silnymi uprzedzeniami. Neutralność i różnorodność wśród facylitatorów zapewnia skuteczność zgromadzeń. Facylitatorzy dbają o włączanie wszystkich, aktywne słuchanie, zaufanie, danie głosu wszystkim i traktowanie wszystkich na równi.

ROZPOCZYNANIE ZGROMADZENIA

Drużyna facylitatorów:

- Ułatwia osobom zebranie się w kole lub w półkolu, z wyodrębnioną przestrzenią z której ludzie będą mówić.
- Zapewnia, by każdy czuł się mile widziany i że nowym osobom wyjaśniono co się dzieje i jak mogą się włączyć.
- Zaczyna punktualnie od przedstawienia się osób prowadzących, wprowadzenia do agendy i wyjaśnienia ogólnych zasad zgromadzeń.

STARBUCKS COFFEE
SUBWAY
Fairfax Av
Santa Monica Bl
Metro Local

JAK PROWADZIĆ ZGROMADZENIA?

Ważnym aspektem zgromadzeń są reguły kultury regeneracji dotyczące spotkań, przy szczególnej trosce o to, by wszystkie głosy były docenione i wysłuchane z jednakową uwagą, a także żeby żadne zachowania gwałcące te reguły nie były tolerowane.

Na zgromadzeniu wszystkie głosy mają jednakową wagę, ponieważ jego celem jest usłyszeć mądrość zgromadzonego na nim tłumu i nie pozwolić na zdominowanie zgromadzenia przez jednostki ani grupy. Każda osoba jest mile widziana, ale nie każde zachowanie.

Zdajemy sobie sprawę że najbardziej pewni siebie mówcy niekoniecznie mają rację, a ci którzy nie są śmiałymi dyskutantami często mają do zaoferowania najbardziej użyteczne pomysły i opinie do przedyskutowania. Dlatego też cenimy wszystkie głosy jednakowo i prosimy cię o to samo. Nie tolerujemy przekrzykiwania się, obrażania ani obwiniania i jeśli w ten sposób powstaną konflikty, mamy przygotowane metody ich rozwiązywania.

Na samym początku spotkania możecie zaproponować uczestniczącym krótka refleksję na temat tego jak obecny kryzys klimatyczny i to czego doświadczają może oddziaływać na przyszłe pokolenia. Zachęcajcie ludzi by przejmowali mikrofon na dwie minuty, dzielili się swoimi doświadczeniami i odczuciami na temat katastrofy, klimatu i utraty bioróżnorodności. Na otwartym publicznym zgromadzeniu ten etap może trwać tak długo, jak ludzie będą chcieli mówić. Tworzy się w ten sposób przestrzeń, w której zebrane osoby mogą nawiązać więź emocjonalną. Pilnujcie czasu przemówień, ale jednocześnie zapewniajcie mówiącym wsparcie i poczucie bezpieczeństwa w dzieleniu się swoimi refleksjami.

GŁÓWNA SEKCJA

Drużyna facylitatorów

Przejdźcie przez punkty agendy. Może ona zawierać zagadnienia do dyskusji (“jakie będą efekty załamania klimatu dla naszej społeczności w ciągu następnych trzech lat?”), propozycje (“powinniśmy wesprzeć lokalną grupę antywęglową urządzając jeden dzień pokojowego nieposłuszeństwa obywatelskiego w kopalni, w następną sobotę”), elementy organizacyjne (“zbieranie feedbacku i najnowszych informacji od grup roboczych”) lub podejmowanie decyzji (“czy jedziemy do Warszawy na akcję 15-go kwietnia, organizujemy własną akcję tutaj, czy też robimy obie te rzeczy?”)

Zaprezentujcie agendę i sprawdźcie czy ktokolwiek wznosi ręce w geście wyjaśnienia (lub klaryfikacji), by przedstawić agendę w bardziej zrozumiały sposób, jeśli będzie to konieczne. Jeśli wyjaśnienie ma dotyczyć propozycji, autorka lub autorzy propozycji mogą udzielić wyjaśnień.

Podzielcie panel na “podgrupy”, najlepiej złożone z ośmiu osób. Facylitatorzy powinni postarać się, żeby grupy były właśnie takich mniej więcej rozmiarów i zachęcić ludzi by usiedli w grupach z osobami, których jeszcze nie znają.

W jasny sposób mówcie ile czasu podgrupy mają na dyskusję. Pilnujcie czasu w ciągu całego panelu, gdyż wielu uczestników ma na głowie pracę zawodową lub obowiązki rodzinne.

POGRUPY

Zadaniem tych grup są pogłębione dyskusje nad propozycjami, pytaniami i kwestiami. Każda podgrupa musi wybrać facylitatora lub facylitatorkę i osobę sporządzającą notatki. Facylitatorka podgrupy musi być uwrażliwiona na potrzebę radykalnej inkluzywności i aktywnego słuchania oraz zapewniać, że wszyscy będą słuchani z równą uwagą i szacunkiem. Zadaniem osoby robiącej notatki będzie podsumowanie wypowiedzi w formie zasadniczych punktów. W wersji idealnej dwudziestominutowa dyskusja grupy będzie prowadzić do pięciu kluczowych punktów. Większość ludzi doświadczonych w robieniu notatek sporządza notatki na bieżąco podczas wypowiedzi, a pod koniec dyskusji poświęca chwilę na zredukowanie notatek do głównych punktów.

Kiedy ***ktoś z grupy będzie chciał coś powiedzieć , podniesie palec*** i poczeka na facylitatora aż udzieli jej/mu głosu. Jest naprawdę ważne żeby osoby nie wchodziły sobie w słowo i czekały na swoją kolej. Facylitatorzy będą pilnować by osoby nie mówiły dłużej niż dwie minuty za każdym razem.

Gdy niektórzy w grupie podniosą palec zgłaszając się do wypowiedzi, nie wypowiedziawszy się wcześniej,

podczas gdy inni mieli mnóstwo czasu do mówienia, wówczas facylitatorka da im pierwszeństwo ”poza kolejką”.

Gdy ktoś powie coś z czym się zgadzacie, ważne jest by wykonać ***gest „machania rękami” wyrażający aprobatę***. Pokazuje to natychmiast skalę zgody na to co jest wypowiedziane. Jeśli wzniesie się las „machających rąk”, osoba wykonująca notatki będzie widzieć, że jest to jedno z bardziej popularnych stwierdzeń i zostanie ono ujęte w formie punktu w notatkach.

Gdy ***ktoś powie coś niejasno, ludzie będą wznosić ręce w gestach „wyjaśnienia”***, co da facylitatorce sygnał do chwilowego zatrzymania wypowiedzi w celu wyjaśnienia.

Gdy ktoś powie coś w temacie, na który inna osoba ma coś istotnego do dodania bezpośrednio, wykonuje rękoma gest „bezpośredniej uwagi”, a facylitatorka pozwoli tej osobie podzielić się tą informacją zaraz po zakończeniu wypowiedzi.

„Bezpośrednie uwagi” muszą być ściśle istotne z punktu widzenia absolutnej niezbędności informacji, której osoba wypowiadająca się nie zna („datę akcji właśnie zmienione na środę”). Technika ta nie powinna być używana do zabierania głosu i wyrażania opinii poza kolejką. ***Nie nadużywajcie bezpośrednich uwag, zniszczy to zaufanie do całego procesu.***

Gdy ***ktoś dysponuje informacją mającą znaczenie dla dobrostanu całej grupy***, wykonuje ***gest „uwagi technicznej”.*** Ten gest będzie stosowany tylko w konieczności interwencji w celu zachowania dobrostanu całej grupy („ten pokój będzie używany przez inną grupę za pięć minut”).

W chwili gdy upływają dwie minuty przeznaczone na wypowiedź, osoba prowadząca wykona rękami ***„kolisty gest”, czyli prośbę o zamknięcie wypowiedzi. Gest ten powinien być jednoznaczny, ale też wykonany z wyczuciem i wrażliwością.***

Rola osoby prowadzącej oznacza konieczności stałej obserwacji grupy, dbałości by nikt nie dominował dyskusji, uważnego dawania pierwszeństwa osobom, które nie zabierały głosu przez dłuższy czas i które czują się stremowane, dbania o wzajemny szacunek, traktowanie wszystkich głosów jako jednakowo ważnych i kontrolowanie czasu dyskusji.

Pięć minut przed końcem sesji podgrupy, osoba prowadząca powinna doprowadzić dyskusję do końca i pozwolić osobie robiącej notatki przejrzeć swoje zapiski, zidentyfikować to, co powinno być ujęte w główne punkty, a potem skonsultować się z grupą aby wszyscy doszli do zgody w kwestii jakie punkty są właściwym odzwierciedleniem dyskusji.

Facylitatorzy prowadzący cały panel zawołają wszystkie podgrupy ponownie na zgromadzenie ***i proszą osoby robiące notatki o wyjście na przód*** by je zaraportować. Każda osoba wykonująca notatki przedstawi kluczowe punkty dyskusji, zgodnie z tym co uzgodniono w podgrupie.
Ważne jest zachęcanie całego zgromadzenia do wykonywania gestu „machających dłoni”, kiedy się z czymś zgadzają – dwie wzniesione i energicznie poruszające się dłonie pokazują pełną aprobatę.

Pozwala to osobie notującej dla całego zgromadzenia zidentyfikować najbardziej popularne z punktów. Dobrze będzie jeśli facylitatorki poproszą zgromadzenie by okazało wdzięczność osobom prowadzącym grupy i robiącym dla nich notatki.

PROPOZYCJE

Gdy zgromadzenie poświęca uwagę danej propozycji, facylitatorki „sprawdzają temperaturę" przy ponownym odczytywaniu propozycji (po zakończeniu dyskusji nad nią w podgrupach), a uczestniczki i uczestnicy używają dłoni do pokazywania aprobaty lub jej braku. W przypadku gdy tylko kilka osób zgadza się z daną propozycją, zostanie ona wycofana i może być ona albo przekształcona tak, by pasować do idei, które wyłaniają się z punktów zaprezentowanych na zgromadzeniu lub zupełnie porzucona, jeśli nie znajdzie poparcia i nie można jej dostosować do kolektywnej wizji zgromadzenia. Przykładowo: propozycja by skierować cały czas i zasoby na lokalną kampanię antywęglową może nie spotkać się z aprobatą, ale popularna propozycja zaproponowana przez podgrupę, żeby część czasu i zasobów skierować do lokalnej grupy może spowodować powrót propozycji o kampanii antywęglowej do dyskusji po modyfikacji. Facylitatorki sprawdzają czy zanotowano propozycję dokładnie tak, jak została ona ubrana w słowa.

PODSUMOWYWANIE

Pod koniec panelu osoby uczestniczące i będą zachęcane do przekazywania istotnych organizacyjnych informacji dotyczących kolejnych działań". Chodzi o krótkie zdania informacyjne („na wieczorze filmowym w lokalnym kinie będą zbierane środki na działanie Klimatu dla rolnictwa") lub prośby („w czwartek będziemy mieć spotkanie grupy ds. komunikacji medialnej w i potrzebujemy miejsca do spotkania")

Muszą one być krótkie i w miarę możliwości uzgodnione uprzednio z osobami facylitującymi. Całość nie powinna w sumie zająć więcej niż dz-

iesięć minut. Dwie z głównych osób prowadzących powinny podsumować rezultaty zgromadzenia, podziękować wszystkim którzy pomogli w jego realizacji i powinny jasno oświadczyć gdzie i kiedy następne zgromadzenie się odbędzie, a także gdzie będą opublikowane notatki. Kiedy już ludzie zaczną się pakować, ci którzy zechcą pozostać mogą to zrobić na spotkaniu czysto towarzyskim.

ZGROMADZENIA PODCZAS AKCJI BEZPOŚREDNICH, BLOKAD I OKUPACJI PRZESTRZENI

Zgromadzenia mogą służyć też szybkiemu podejmowaniu decyzji na bieżąco w sytuacji prowadzenia akcji bezpośredniej lub okupacji czy blokowania przestrzeni.

Zależnie od rozmiaru, trwania i stopnia zaangażowania policji, zgromadzenia te będą służyć do szybkiego podejmowania decyzji („policja pozostawiła nam takie oto opcje do wyboru, co robimy?") Nie będzie na tych zgromadzeniach podgrup, facylitacja będzie kierowana do całego zgromadzenia i sygnały dłońmi będą odbierane na bieżąco. Jeśli akcja lub okupacja będzie miała trwać przez dłuższy czas mogą odbywać się dłuższe panele, podczas których ludzie będą mogli dyskutować główne zagadnienia związane z akcją ("okupujemy biura wielkiej firmy wydobywczej, jak jeszcze możemy zakłócić działanie branży paliw kopalnych?")

Po zakończeniu głównej blokady ulicy Świętokrzyskiej w trakcie Rebelii 2020, kilkadziesiąt osób wzięło udział w panelu. Osoby uczestniczące zdecydowały się kontynuować pokojowe akcje nieposłuszeństwa obywatelskiego i postawić kolejne blokady ulic.

Podczas pierwszego Dnia Rebelii XR w Londynie, około 400 osób wzięło udział w zgromadzeniu podczas okupacji mostu Westminster; utworzono 27 podgrup dyskutujących kwestię „w jaki sposób Wielka Brytania może osiągnąć neutralności emisji do 2025 roku?

TEMATY PANELI SPOŁECZNYCH

Tematy powinny wynikać z potrzeb lokalnych społeczności. Wszyscy uczestnicy paneli mogą sugerować przyszłe tematy. Można wykorzystywać proste narzędzia demokracji cyfrowej, takie jak na przykład służący do wybierania lub sugerowania tematów zebrań, a także do umożliwienia komentowania przez społeczności i ustawiania idei w hierarchii priorytetów - https://citizens.is/

PRZYKŁADOWE TEMATY

- Wymiana doświadczeń i wiedzy w zakresie adaptacji rolnictwa do zmian klimatu.
- Konflikty wokół planowanych inwestycji infrastrukturalnych.
- Konflikty wokół zarządzania zielenią, czy wycinek w lokalnych lasach.
- Kwestie transportu.
- Adaptacja do zmian klimatu.
- Zapobieganie skutkom katastrof naturalnych, które są skutkiem kryzysu klimatyczneg o.

Niniejszy przewodnik został przygotowany dzięki wkładowi aktywistów z 15M, Stop the G8 oraz globalnemu ruchowi municypalnemu Fearless Cities oraz aktywistów z Ghany i z Senegalu.

Przetłumaczony i dopasowany do polskiego kontekstu został przez ***inicjatywę Klimat dla Rolnictwa, Extinction Rebellion Polska oraz We Move Europe***.

Materiały zdjęciowe dzięki uprzejmości Extinction Rebellion UK i Extinction Rebellion Polska oraz serwis stock Canva, Freepik i autorzy z serwisu Unsplash:

- Piotr Musioł
- Marcin Jóźwiak
- Shane Rounce
- Juri Giafrancesco
- Cameron Venti

MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE:

- https://partycypacjaobywatelska.pl/
- https://takethesquare.net/
- https://howtocamp.takethesquare.net/
- http://www.aamindell.net/worldwork/
- https://rhizomenetwork.wordpress.com/resources/#Facilitation
- https://www.seedsforchange.org.uk/resources

Klimat dla rolnictwa

WeMoveEurope

extinction rebellion

Klimat
dla
rolnictwa